

УДК 336.64

ОРГАНІЗАЦІЙНА ПІДТРИМКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Тищенко В.В.

ORGANIZATIONAL SUPPORT TO ENSURE THE FINANCIAL SECURITY OF ENTERPRISES

Tishchenko V.V.

У статті проведено дослідження організаційної підтримки забезпечення фінансової безпеки підприємств. Виділено послідовність заходів при реалізації механізму досягнення фінансової безпеки підприємства. Розглянуто взаємозв'язок між прибутком і вартісною оцінкою витрат підприємства, понесених для отримання даного прибутку. Обґрунтовано доцільність додаткового залучення зовнішнього фінансування підприємствами та виділено джерела і форми залучення позикових коштів підприємствами. Розглянуто основні види додаткового фінансування небанківськими установами підприємств.

Ключові слова: організаційна підтримка, забезпечення, фінансова безпека, механізм, фінансування, джерела, залучення.

Постановка проблеми. В сучасних умовах забезпечення фінансової безпеки є однією з основних економічних проблем підприємств, так як недостатній її рівень може привести до неплатоспроможності підприємства і відсутності у нього коштів для його розвитку, а надлишковий її рівень може перешкоджати розвитку підприємства, відволікаючи його ресурси на регулювання його резервів і запасів.

Фінансова безпека підприємства – це надійний захист його інтересів і середовища, в якому воно функціонує. Забезпечення фінансової безпеки дозволяє підприємству вести ефективну діяльність і протистояти усім загрозам, тому особлива роль у контексті побудови системи державної безпеки належить механізму забезпечення фінансової безпеки підприємств. Таким чином, існує об'єктивна необхідність розглянути організаційну підтримку забезпечення фінансової безпеки підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасних дослідженнях фінансової безпеки констатується факт її вразливості в наслідок відсутності у

більшості підприємств системи її оцінки й напрямів забезпечення. Таким чином, в Україні відсутній єдиний системний підхід до формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємств. Саме це й обумовило актуальність дослідження.

Розробкою проблем фінансової безпеки підприємств в Україні на мікро- і макrorівні займаються вчені і практики, серед яких можна відзначити наступних: О. Барановський, І. Бланк, О. Василик, Б. Губін, З. Варналія, В. Гейць, Б. Данилишин, А. Загородній, Т. Ковальчук, Л. Костирко, С. Науменков, М. Реверчук, В. Ярочкін та інші. Однак недостатньо розробленими залишаються питання ефективних способів діагностики і оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, тому є потреба в розгляді організаційної підтримки її забезпечення з метою досягнення фінансової стабільності з урахуванням специфічних особливостей підприємств.

Метою статті є розгляд та надання рекомендацій щодо організаційної підтримки забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Матеріали і результати дослідження. З урахуванням темпоральності (протяжність в часі) фінансової безпеки, яка обумовлена безперервністю руху фінансових потоків підприємства в часі і просторі, виникає необхідність розробки організаційного механізму досягнення фінансової безпеки підприємства. Під організаційним механізмом досягнення фінансової безпеки підприємства розуміються заходи (рис. 1), які спрямовані на використання і розподіл наявних фінансових ресурсів з метою забезпечення безперервного функціонування і розвитку підприємства в умовах нестабільності внутрішнього та зовнішнього середовища.



Рис. 1. Послідовність заходів при реалізації механізму досягнення фінансової безпеки підприємства (складено автором)

Виходячи з оперативності і довготривалих заходів, які будуть реалізовуватися для досягнення фінансової безпеки підприємствами доцільно розділити організаційний механізм на декілька рівнів (рис. 2):

- механізм оперативного рівня;
- механізм тактичного рівня;
- механізм стратегічного рівня.

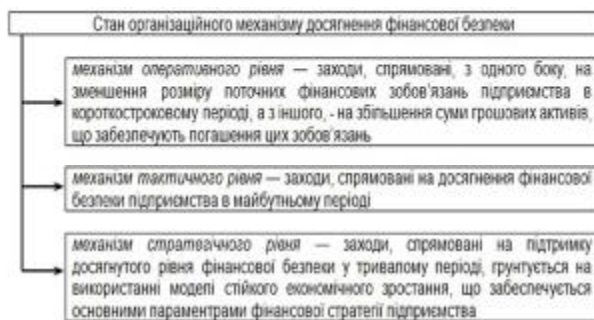


Рис. 2. Рівні організаційного механізму досягнення фінансової безпеки підприємствами (складено автором)

Приведення фінансової безпеки на відповідний рівень можливо лише в умовах розширеного відтворення капіталу підприємства. Розширене відтворення капіталу має властивість синергії (накладення та посилення ефектів): при збільшенні вартості об'єкта вкладення відбувається інтерференція інтернальних (внутрішніх) і екстернальних (зовнішніх) ефектів, що, в свою чергу, проявляється в якісній зміні економічних відносин і структури потреб суспільства в цілому. Тому при управлінні фінансовою безпекою підприємств необхідно раціональне поєднання інтересів економічних суб'єктів, як самих підприємств, так і їх партнерів; фінансово-кредитних установ, як основних постачальників фінансових ресурсів; держави, що реалізує методи впливу на його фінансову безпеку у режимі поєднання ринкового саморегулювання і державно-громадського регулювання за допомогою оподаткування.

Проблема забезпечення підприємств фінансовими ресурсами, як довгострокового, так і короткострокового характеру, є актуальною для здійснення процесу їх розширеного відтворення. Вибір джерела фінансування та стратегія його залучення визначають базові принципи і механізми організації фінан-

сових потоків підприємства. Ефективність і гнучкість управління формуванням позикового капіталу сприяють створенню оптимальної фінансової структури капіталу підприємств і забезпечення їх фінансової безпеки. При цьому слід враховувати, що фінансова безпека – це стабільність фінансового становища підприємства, що забезпечується достатньою часткою власного капіталу в складі джерел фінансування. Достатня частка власного капіталу означає, що позикові джерела фінансування використовуються підприємством лише в тих межах, в яких воно може забезпечити їх повне і своєчасне повернення.

Доцільність додаткового залучення зовнішнього фінансування підприємствами повинна визначатися виходячи з вартості цього фінансування (наприклад рівня відсоткових ставок) і приросту прибутку підприємства в результаті залучення фінансових ресурсів. Якщо залучення зовнішніх ресурсів призводить в кінцевому підсумку до підвищення рентабельності власного капіталу підприємства, то приріст зовнішніх джерел фінансування є доцільним, і навпаки. У цьому зв'язку актуальним є врахування підприємствами мультиплікативного ефекту досягнутих результатів, що, в свою чергу, проявляється в посиленні ефекту фінансового важеля, якісній зміні фінансових відносин і структури джерел фінансування.

Взаємозв'язок між прибутком і вартісною оцінкою витрат, понесених для отримання даного прибутку, характеризується за допомогою такого показника, як «леверидж». Поняття «левериджу», з точки зору економічних відносин, трактується як врахування чинників, невелика зміна яких може привести до зміни результативних показників, фактично – це процес управління активами і пасивами підприємства, спрямований на зростання (збільшення) прибутку [1, с. 219]. Стосовно до фінансових відносин можна сказати що, леверидж може впливати на підприємство за рахунок ефекту фінансового важеля та змінювати його фінансовий стан (рис. 3).



Рис. 3. Ефект фінансового важеля [2]

Отже, визначення фінансового левериджу можна сформулювати наступним чином, фінансовий леверидж – це потенційна можливість впливати на прибуток підприємства шляхом зміни обсягу та структури джерел фінансування [3, с. 181].

Рівень фінансового важеля демонструє поведінку прибутку з урахуванням прийняття того чи іншого управлінського рішення. При цьому оцінка ле-

вериджу дає можливість прогнозування рівня ризику, чутливості прибутку до всіх можливих змін та рентабельності.

Фінансовий леверидж надає можливість нарощування прибутку підприємства за рахунок варіювання структури пасивів. При цьому доцільність залучення кредитних ресурсів безпосередньо залежить від дії фінансового важеля. За рахунок збільшення частки позикового капіталу, можна збільшити віддачу власного капіталу - підвищити рентабельність власного капіталу.

Можливості управління джерелами фінансування характеризує критерій «рівень або ефект фінансового левериджу». Ефект фінансового левериджу – це співвідношення темпів приросту чистого прибутку і балансового прибутку, він характеризує можливість управління чистим прибутком в динаміці [4, с. 139].

Загальна формула для розрахунку ефекту фінансового важеля може бути виражена [5, с. 224]:

$$EVB = (1 - C_n) \times (EP - CPCB) \times \frac{PK}{BK} \quad (1)$$

де EVB – ефект фінансового важеля, %;

C_n – ставка оподаткування прибутку, частки од.;

EP – економічна рентабельність, %;

$CPCB$ – середня розрахункова ставка відсотка, %;

PK – сума всіх позикових коштів, грош. од.;

BK – власні кошти, грош. од.

Співвідношення позикових і власних коштів підприємства діє на рівень впливу фінансового важеля. При цьому збільшення частки позикового капіталу і відповідно процентних платежів, з одного боку, підвищує ефект фінансового важеля, а з іншого боку, збільшує ризик втрати фінансової безпеки підприємства. Потрібно враховувати, що досягнення певного значення (показника) не є основною метою управління рівнем фінансового левериджу, досить забезпечити ефективний контроль за його динамікою та сформуванню такого рівня резервів, який дозволить захистити підприємство від нездійснення зобов'язань.

Також у цьому зв'язку важливо враховувати всі можливі джерела, які можуть бути використані для досягнення фінансової безпеки підприємства та можливості ефективного управління рівнем фінансового левериджу. Обмежена кількість джерел фінансування можуть безпосередньо впливати на рівень фінансової безпеки підприємства.

Використання лише власного капіталу підприємством дозволяє йому досягти абсолютної фінансової безпеки (коефіцієнт автономії дорівнює одиниці). При цьому треба зауважити що, хоча абсолютна фінансова безпека і дає можливість підприємству повністю покрити свої запаси і витрати власними оборотними коштами, але воно суттєво обмежує темпи його розвитку оскільки не може забезпечити формування необхідного додаткового обсягу активів в періоди сприятливої кон'юнктури ринку і не вико-

ристовує фінансовий потенціал приросту прибутку на вкладений капітал. Це в свою чергу створює певні фінансові загрози майбутнього розвитку і обмежує досягнення конкурентних переваг підприємством, тому, по мірі погашення підприємством фінансових зобов'язань у нього виникає потреба у залученні нових позикових коштів.

Джерела і форми залучення позикових коштів підприємствами можуть бути вельми різноманітними. Класифікація залучених підприємством позикових коштів за основними ознаками представлена на рис. 4.



Рис. 4. Джерела і форми залучення коштів підприємства (складено автором з використанням [6, 7, 8])

Основним зовнішнім джерелом фінансових ресурсів для підприємств є банківський кредит, отримання якого залежить від рівня їх платоспроможності та пов'язаних з нею можливостей збільшення короткострокових позикових джерел фінансування. Якщо при цьому коефіцієнт загальної ліквідності виявиться нижче необхідного рівня, проблему збільшення пасивів доведеться вирішувати підприємству за рахунок приросту власних джерел фінансування. При цьому взаємодія банківських установ з їх клієнтами носить взаємовигідний характер для обох сторін.

Також до зовнішніх джерел фінансування можна віднести небанківське кредитування. До основних видів небанківського кредитування підприємств відносять:

- комерційне кредитування;
- лізингове кредитування;
- державне кредитування;
- кредитування за рахунок коштів міжнародних фінансово-кредитних інститутів.

1. Комерційний кредит — це товарна форма кредиту, що виражає відносини з приводу перерозподілу матеріальних фондів між підприємствами. При комерційному кредиті у кредитну угоду включаються тільки ресурси постачальника, який реалізує свою продукцію або надає послуги.

Призначенням комерційного кредиту є прискорення реалізації товарів і одержання прибутку. Відсоток за комерційний кредит, як правило, нижче, ніж за банківський кредит. Погашення комерційного кредиту може здійснюватися через оплату векселя боржником, передаванням векселя іншій особі, переоформленням комерційного кредиту на банківсь-

кий. Комерційний кредит надається у товарній формі.

На практиці застосовують три види комерційного кредиту:

кредит з фіксованим терміном погашення;

консигнація – форма комерційного кредитування, за якою погашення кредиту здійснюється після фактичної реалізації товарів, отриманих позичальником від їх власника. Якщо товари не продаються, позичальник (консигнатор має право повернути його власникові;

кредитування по відкритому рахунку через простий запис вартості проданих у кредит товарів. За цієї форми комерційного кредитування поставка наступної партії товарів можливе до моменту погашення попередньої заборгованості.

Комерційний кредит дешевший від банківського, однак така форма кредитування підприємства обмежена в обсягах і термінах надання.

2. Лізинговий кредит – це кредит, який надається в товарній формі лізингодавцем (кредитором) лізингоотримувачеві (позичальнику).

Лізинг – це довгострокова оренда машин, обладнання, споруд виробничого призначення. Лізинг дає можливість підприємствам отримати необхідні виробничі засоби без значних одноразових витрат, а також уникнути втрат, пов'язаних з моральним старінням засобів виробництва.

У лізингових операціях звичайно беруть участь три сторони: виробник (постачальник) машин і обладнання; організація, що фінансує лізингову угоду (орендодавець); організація, яка використовує орендоване майно у своїх інтересах (орендар). Організаціями, що фінансують лізингові операції, виступають спеціальні лізингові компанії або банки.

3. Порядок здійснення державного кредитування підприємницької діяльності залежить від суб'єкта, якому надаються грошові кошти.

Організаціям певних видів діяльності державні кошти надаються на пільгових умовах. Так, з метою створення необхідних умов для функціонування агропромислового комплексу у складі державного бюджету створюється спеціальний фонд кредитування організацій агропромислового комплексу на пільгових умовах. Кошти даного фонду можуть надаватися організаціям агропромислового комплексу незалежно від їх організаційно-правової форми та відомчої належності. Кредити виділяються в межах лімітів, затверджених законом про бюджет, на умовах сплати відсотків за користування ними.

На пільгових умовах державні кошти можуть надаватися:

організаціям агропромислового комплексу, включаючи селянські (фермерські) господарства, на придбання насіння, сільськогосподарської сировини для промислової переробки, кормів та інших матеріальних ресурсів сезонного попиту, пально-мастильних матеріалів тощо;

звірівницьким підприємствам на придбання кормів;

рибальським підприємствам на придбання кормів і посадкового матеріалу.

Інший порядок виділення державних коштів на поворотній, строковій та платній основі передбачений для реалізації високоефективних контрактів на виробництво і поставку продукції, в тому числі на експорт. Його особливості полягають в наступному:

відбір претендентів для отримання державних коштів в даному випадку відбувається на конкурсній основі;

надання бюджетних позичок здійснюється під поручительство виконавчого органу відповідного суб'єкта.

Однією з форм державного кредитування є зміна терміну сплати податків і зборів. Порядок організації роботи щодо надання відстрочки, розстрочки, податкового кредиту, інвестиційного податкового кредиту по сплаті податків і зборів, а також пені, які підлягають зарахуванню до державного бюджету, регулюється податковим законодавством.

4. Кредитування за рахунок коштів міжнародних фінансово-кредитних інститутів можуть виступати як доповнення до внутрішніх джерел інвестицій підприємства.

Основними джерелами отримання іноземних кредитів є двосторонні та багатосторонні державні кредити, кредити окремих промислових фірм, корпорацій, монополій, кредити міжнародних валютно-фінансових організацій і банків. При цьому кредити, наприклад, Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР) і Світового банку реконструкції і розвитку (МБРР) носять в даний час не тільки пільговий (подаються під низькі відсотки терміном до 20 років при 5 і більше роках мораторію на виплату основного боргу), але і комплексний характер. В даному випадку представники банку беруть участь у здійсненні проекту, починаючи зі стадії розробки і до його повного завершення, здійснюючи в цей період моніторинг його реалізації, надаючи необхідну технічну та консультативну допомогу.

Міжнародні кредити бувають короткострокові (до 1 року), середньострокові (від 1 до 5 років), довгострокові (понад 5 років). Характерно, що можливість отримання кредитів, зокрема, з ЄС, на термін більше п'яти років в даний час залежить в основному від трьох критеріїв:

- надання експортних кредитів на термін більше п'яти років кредитори пов'язують з рівнем економічного розвитку країн - покупців обладнання, технологій і т.п. При визначенні терміну надання кредиту враховується також «особливе становище» кредитуємої країни;

надання кредиту на строк більше п'яти років пов'язується з особливостями і терміном окупності поставляється в рахунок цього кредиту обладнання;

велику роль при наданні іноземних кредитів відіграє обставина, пов'язане з тим, в чиїх інтересах служить надається в рахунок кредиту обладнання, - для економічного розвитку країни покупця або для промисловості експортується країни.

Висновки. Із усього вищевикладеного випливає, що розглянутий механізм забезпечення фінансової безпеки підприємств спрямовано на досягнення й підтримку рівня його фінансового стану, який забезпечує стійке зростання підприємства в довгостроковому періоді. Організаційна підтримка при формуванні механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства дозволить впливати на усі загрози його фінансовим інтересам шляхом запобігання, можливим збиткам, їх мінімізації й компенсації. Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні механізмів забезпечення фінансової безпеки підприємств різних галузей і видів діяльності.

Література

1. Шульгіна Л.М. Леверидж підприємств: сутність, види та складові елементи / Л.М. Шульгіна, В.В. Потішук // *Економіка Крима*. – 2010. – № 4(33). – С. 216-222.
2. Финансовый леверидж [Електронний ресурс] / Сайт “Анализ финансового состояния предприятия». – Режим доступу: http://afdanalyse.ru/publ/1/finansovyy_leveridzh/7-1-0-58
3. Волгін В.В. Технологія розроблення політики реінвестування прибутку підприємств роздрібної торгівлі / В.В. Волгін // *Вісник СумДУ*. – 2007. – № 1. – С. 176-183.
4. Личкановский А.Б. Леверидж в стратегии предприятия / А.Б. Личкановский, Д.Л. Решетникова // *Вектор науки ТГУ*. – 2009. – № 7(10). – С. 138-141.
5. Финансовый менеджмент: теория и практика: Учебник / Под ред. Е.С. Стояновой. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во “Перспектива”, 2001. – 656 с.
6. Азарова А.О. Джерела формування та способи залучення позикового капіталу / А.О. Азарова, Л.А. Кілимник, О.В. Новіцька, І.А. Кілимник // *Економічний простір*. – 2008. – № 15. – С. 126-135.
7. Воробйова Л.Д. Прогнозування оптимальної структури капіталу промислового підприємства / Л.Д. Воробйова // *Вісник Кременчуцького національного університету ім. М. Остроградського*. – 2011. – № 6(71). – С. 173-175.
8. Тельнова Г.В. Взаємозв'язок функції управління капіталом із підсистемами фінансового менеджменту підприємства / Г.В. Тельнова // *Економіка промисловості*. – 2012. – № 1-2 (57-58). – С. 142-147.

References

1. Shul'gina L.M. Leverydzh pidpryjemstv: sutnist', vydy ta skladovi elementy / L.M. Shul'gina, V.V. Potishuk // *Jekonomika Kryma*. – 2010. – № 4(33). – S. 216-222.
2. Finansovyy leveridzh [Elektronnij resurs] / Sajt “Analiz finansovogo sostojanija predprijatija». – Rezhim dostupu: http://afdanalyse.ru/publ/1/finansovyy_leveridzh/7-1-0-58
3. Volgin V.V. Tehnologija rozroblennja polityky reinvestuvannja prybutku pidpryjemstv rozdribnoi' torgivli / V.V. Volgin // *Visnyk SumDU*. – 2007. – № 1. – S. 176-183.
4. Lichkanovskij A.B. Leveridzh v strategii predprijatija / A.B. Lichkanovskij, D.L. Reshetnikova // *Vektor nauki TGU*. – 2009. – № 7(10). – S. 138-141.

5. Finansovyy menedzhment: teorija i praktika: Uchebnyk / Pod red. E.S. Stojanovoj. – 5-e izd., pererab. i dop. – М.: Izd-vo “Perspektiva”, 2001. – 656 s.

6. Azarova A.O. Dzhherela formuvannja ta sposoby zaluchennja pozykovogo kapitalu / A.O. Azarova, L.A. Kilymnyk, O.V. Novic'ka, I.A. Kilymnyk // *Ekonomichnyj prostir*. – 2008. – № 15. – S. 126-135.

7. Vorobjova L.D. Prognozuvannja optimal'noi' struktury kapitalu promyslovogo pidpryjemstva / L.D. Vorobjova // *Visnyk Kremenuch'kogo nacional'nogo universytetu im. M. Ostrogradsk'ogo*. – 2011. – № 6(71). – S. 173-175.

8. Tel'nova G.V. Vzajemozv'jazok funkcii' upravlinnja kapitalom iz pidsystemamy finansovogo menedzhmentu pidpryjemstva / G.V. Tel'nova // *Ekonomika promyslovosti*. – 2012. – № 1-2 (57-58). – S. 142-147.

Тищенко В.В. Организационная поддержка обеспечения финансовой безопасности предприятий

В статье проведено исследование организационной поддержки обеспечения финансовой безопасности предприятий. Выделено последовательность мероприятий при реализации механизма достижения финансовой безопасности предприятия. Рассмотрена взаимосвязь между прибылью и стоимостной оценкой расходов предприятия, понесенных для получения данной прибыли. Обоснована целесообразность дополнительного привлечения внешнего финансирования предприятиями, выделены источники и формы привлечения заемных средств предприятиями. Рассмотрены основные виды дополнительного финансирования предприятий небанковскими учреждениями.

Ключевые слова: организационная поддержка, обеспечение, финансовая безопасность, механизм финансирования, источники, привлечения.

Tishchenko V.V. Organizational support to ensure the financial security of enterprises

The article deals with the study of organizational support to ensure the financial security of enterprises. Allocated sequence of events during the implementation of the mechanism to achieve the company's financial security. Examined the relationship between income and the valuation of the company's costs incurred to obtain such profits. The expediency of attraction of the additional external financing of companies, identified the sources and forms of borrowing enterprises. Considered are the main types of additional financing of the enterprises of the non-banking institutions.

Keywords: organizational support, security, financial security, financial mechanism, sources attraction.

Тищенко Володимир Володимирович – старший викладач кафедри «Банківська справа і фінансова безпека» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Рецензент: Костирко Л.А. - доктор економічних наук, професор, завідувача кафедрою фінансів Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ, Україна.

Стаття подана 11.12.2013